

DAĞLIK KARABAĞ SORUNU ÜZERİNE DR. NAZİM CAFERSOY* İLE YAPILAN SÖYLEŞİ

- 1) Dağlık Karabağ sorunu bakıldığı zaman hem bölgesel hem de küresel anlamda çok önemli ve büyük bir sorun tarihsel bir perspektiften baktığımız zaman dağlık Karabağ sorununun kökenleri nedir ve nasıl bir süreç yaşanmıştır kısaca açıklayabilir misiniz?

Cafersoy: Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle sorunun ismini doğru tanımlamak gerekmektedir. Herkesin Dağlık Karabağ sorunu olarak tanımladığı bu meselenin esas doğru ismi Azerbaycan'ın işgali sorunudur. Bu işgal sorunu Ermenilerin öncelikle Kafkasya'da bir devlet yaratma ve sonrasında bunu büyük Ermenistan'a dönüştürmek için yürüttükleri çok boyutlu ve uzun süreli çabaların sonucudur. Bu süreçte Ermeniler özellikle Rusya'nın desteğini almak için ciddi bir çaba içine girmiş ve geçen iki yüzyıl boyunca önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Bugün herkesin Dağlık Karabağ ya da Karabağ sorunu olarak tanımladığı bu mesele büyük Ermenistan hedefinin 20. yüzyıl sonundaki yansımasıdır. Ermenistan SSCB'nin çözülüş sürecini kullanarak ve de Rusya, kısmen de Batımın zımni desteği ile Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde 20'sini işgal etmiştir.

- 2) 1994 yılında sağlanan ateşkes antlaşmasından sonra Ermenistan bu ateşkesi defalarca ihlal etti ve bu yüzden çatışmaların fitili tekrar ateşlendi. Bu çatışmalar gösteriyor ki yeni bir savaş ortamı oluşacaktır. Sizce bu sorunda savaş kaçınılmaz mı, yoksa diplomatik yollarla sorunun çözümüne ulaşılabilir mi?

Cafersoy: Soruna adil yaklaşılması, işgalci ile mağdur olan arasında adaletin sağlanması en önemli sıkıntıdır. Dahası Ermenistan zayıflarken, Azerbaycan'ın gücünü artırma süreci var. Bu ortamda adil olmayan bir barışın gerçekleşmesi mümkün gözüküyor. Zaten gerçekleşen adaletsiz bir barış da bölgeye istikrar getirmez. Bu bağlamda arabulucu devletler adaleti sağlayacak bir barış modeli ortaya koymalı ve bunu işgalci Ermenistan'ın kabul etmesini sağlamalıdır. Aksi halde bölgede sürekli ateşkesin bozulması ve Nisan 2016'da olduğu gibi sıcak bir çatışmanın olması kaçınılmazdır.

- 3) Genel olarak bakıldığında Ermenistan Rusya'nın arkasına saklanıp onlardan hem askeri hem de diplomatik açıdan yararlanıyor. Rusya her ne kadar tarafsız gibi gözükse de Ermenistan'ı destekleyici hareketlerde bulunuyor. Sizce Ermenistan'ın ve Rusya'nın bir ittifak oluşturmasında asıl amaç nedir?

*Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi öğretim üyesi ve Bakü Kafkasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı.

Cafersoy: Rusya-Ermenistan ilişkileri tarihi ortak çıkarların ürünüdür. Her iki ülke Kafkasya'da tarihte ortak hareket etmişler ve özellikle Azerbaycan, Türkiye ve İran bağlamında bir birini desteklemişlerdir. Nitekim bu ittifak Karabağ sorunu bağlamında da kendini sık-sık göstermektedir. Fakat şahsi kanaatim Putin iktidarı ile birlikte Rusya'nın Kafkasya politikasında Ermenistan'la Azerbaycan arasında bir denge oluşturulmaya çalışılmaktadır. Rusya'nın Nisan başındaki 4 günlük savaşta takınmış olduğu edilgen ve diplomatik araçlara öncelik veren tavrı bu bağlamda düşünülmelidir. Ermenistan tarafı Rusya'nın bu tavrından ciddi bir rahatsızlık duymaktadır. Hatta iki ülke arasında 1991 sonrasında en büyük güven krizinin yaşandığını söyleyebiliriz. Bu durumu bir anlamda 2009 yılında sınırın açılması meselesi nedeniyle gerilen Türkiye-Azerbaycan ilişkilerine benzetebiliriz. Türkiye ve Azerbaycan bu krizden ilişkilerini daha da güçlendirerek çıkmışlardır. Rusya-Ermenistan ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceğini söylemek ise şimdilik zordur.

4) Karabağ Savaşı sırasında Ermeniler Türklere karşı Hocalı katliamını gerçekleştirmişlerdir. Fakat bu katliam/soykırım dünyada çok ses getirmemiştir özelliklede büyük devletler ve BM'nin bu soykırımı sessiz kalmalarının sebebi nedir?

Cafersoy: Bu durum uluslararası ilişkilerdeki klasik çifte standartlardan biridir. Burada önemli noktalardan biri de Azerbaycan ve Türkiye'nin Hocalı soykırımı meselesinde çabalarının yeterli olmamasıdır. Son bir kaç yıldır bu konunun dünya gündemine taşınması için "Hocalıya Adalet" kampanyası yürütülüyor. Her yıl güç kazandırılarak sürdürülen bu kampanyada Azerbaycan ve Türk lobisi ortak hareket ediyor. Bu çabalarının sonucu olarak sayıları onun üzerinde olan yabancı devlet parlamentosu Hocalı soykırımı tanımış durumda. Türkiye'nin Hocalı soykırımını tanımaması önemli bir eksiklik. Bu durum Türkiye'nin Ermeni soykırımı iddialarına ilişkin "kararı tarihçiler bırakalım" ve "bu konuda verilmiş bir mahkeme kararı yok" gibi özetlenecek yaklaşımını zayıflatmaması ile açıklanıyor. Fakat burada yanlış bir karşılaştırma yapılmaktadır. Bir tarafta uydurma soykırım iddiaları, diğer tarafta ise insanlığın gözü önünde gerçekleşen ve belgeleri mevcut olan gerçek bir soykırım vardır. Bu sorunun adil ve siyasi stratejiye uygun biçimde çözülebilmesi için Azerbaycan ve Türkiye'nin Hocalı konusunu gerekli hazırlığı yaparak uluslararası mahkemeye götürmesi gerekmektedir. Bu yapılırsa Hocalı'da gerçekleşenlerin soykırım olduğu açıkça kanıtlanabilecektir. Çünkü Hocalı'da gerçekleşenler uluslararası mahkeme tarafından soykırım olarak tanımlanan Serebrenitsa'da yaşanmış olan olayların aynısıdır. Bu ise Hocalı mağdurlarına gecikmiş de olsa adalet sağlayacak, başta Ermenistan'ın bugünkü devlet başkanı Serj Sarkisyan ve Savunma Bakanı Seyran Ohanyan olmak üzere çeşitli sorumluların hak ettiği cezayı almalarını sağlayacaktır. Ayrıca hem Türkiye'nin Hocalı soykırımı karşındaki çekingen tavrı ortadan kalkacak hem de gerçek soykırımcının kim olduğu mahkeme kararıyla açıkça tescil edilmiş olacaktır.

Ancak maalesef Azerbaycan ve Türkiye bu konuyu uluslararası mahkemeye götürme konusunda sebebini benim de anlamadığım bir zafiyet göstermektedirler.

- 5) **Türkiye, Dağlık Karabağ sorununa bazen ılımlı yaklaşıyor bazense direkt olarak müdahil oluyor. Bu süreç içerisinde Ermenistan ile yakınlaşması da oldu ve bu durum Azerbaycan tarafından tepkiyle karşılandı. Sizce Türkiye'nin bu değişen politikasının sebebi nedir ve Türkiye bu süreç içerisinde doğru bir politika izledi mi?**

Cafersoy: Türkiye'nin Karabağ sorunundaki tavrı başından itibaren adil olmuştur. Bu bağlamda Türkiye Ermenistan'ın işgal politikalarına karşı çıkmış ve bu nedenle Erivan'a karşı ambargo uygulamıştır. Zaman içinde bu ambargo sürecinde yumuşama yaşanmıştır. 2009 yılında Türkiye'nin sınırı açma ve denge politikası güderek sorunu çözmede daha fazla rol alma çabaları iyi niyetli bir girişim olsa da bölge gerçekleri ile bağdaşmıyordu. Nitekim Türkiye'nin bu girişimi Ermenistan'da gerekli olumlu karşılığı görmeyerek reddedilmiş, Azerbaycan ile ilişkileri ise ciddi bir güven bunalımı yaşanmasına neden olmuştur. Yalnız Türkiye bu hatadan çabuk dönmüş, arın Azerbaycan ile Türkiye arasında bugüne kadar güçlendirilerek ve derinleştirilerek devam ettirilen çok boyutlu işbirliği süreci geliştirilmiştir. Bugün geline nokta Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri hem ikili, hem de Gürcistan'la birlikte 3-lü formatta bölgede refah, güvenlik ve işbirliğinin en önemli örneğidir.

- 6) **Son gelişmeler ışığında genel olarak kabul edilen kanı BM, AGİT ve MİNSK Grubunun sorunun çözümüne yönelik yetersiz kaldığı yönündedir. Sizce bu gruplar sorunun çözümüne ulaşabilecekler mi ve ilerleyen dönemlerde Dağlık Karabağ sorunu karşımıza hangi boyutlarda çıkacak?**

Cafersoy: Geldiğimiz noktada Karabağ sorunu küresel ve bölgesel aktörlerin rekabetinin yansıdığı bir krize dönüşmüş durumdadır. Nitekim BM, AGİT ve özellikle de Minsk Grubu da bu rekabetin yoğun olarak yaşandığı zeminlerdir. Sorunun çözümünde bu kurumların mevcut koşullarda etkin olabilmesi Karabağ meselesinin bir rekabet alanı olmaktan çıkması ve adil bir tavır gösterilmesi ile mümkündür. Bu çerçevede BM'nin Karabağ'daki Ermeni işgalinin kayıtsız şartsız sona ermesini öngören dört kararının uygulanması ilk önemli adım olabilir.

- 7) **Son olarak Dağlık Karabağ sorunu ile ilgili ortaya atılan bir plan vardı; Paul Goble planı. Bu plan Türkiye, Nahçıvan ve Azerbaycan arasında bir koridor oluşturulmasını ön görüyordu. Sizce böyle bir plan hayata geçerse Türkiye'nin Orta Asya'ya bakış açısında ve politikalarında ne tür değişiklikler meydana gelir? Ayrıca bu planın gerçekleşmesi ile Türkiye ile Orta Asya arasındaki ilişkiler daha kuvvetli hale gelebilir mi?**

Cafersoy: Bu plan 1992 yılında gündeme gelmiş eski bir plan ve bugün gündemde değil. O zaman gündeme geldiğinde buna ilk olarak Ermenistan karşı çıkmıştı. Hem Ermenistan hem de İran bu projeyi benimsemiyor. Buna Rusya da karşı çıkıyor. Ayrıca bu adım Türkiye ile Türk dünyası arasında kesintisiz kara bağlantısı sağlayacağı için bundan Erivan, Tahran ve Moskova'nın rahatsız olacağı açıktır. Öte yandan bu önerinin başka önemlimahsurları da vardır. Çünkü bu tarihi Türk toprağı Karabağ bölgesinin adeta Girit benzeri bir kaderi paylaşması ve nihai olarak Ermenileşmesi anlamını taşıyor. Şahsen böyle bir önerinin kabul edilmemesi gerektiğini düşünüyorum.